

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Scriere periodica
pentru trebuintiele poporului romanu.

Destépta-te Romane!

OFTATULU TIERANULUI.

Fóia verde de cicóre,
Ah! fêrtate, greu me dóre!
N'am nici mésa, n'am nici pâne;
Huiduitu sum cá unu câne;
Cas'a 'mi-e derapanata
Si nevést'a desbracata,
Si copii'mi típa tare,
Çáci n'au picu de demâncare;
Er' ogoru-mi nemuncitu
Stà pustú si 'ntielenitu.
Dî si nópte eu muncescu
La ogorulu ciocoescu.
Tóta vér'a potvedi grele
Pentru claca si siosele,
Si candu aspr'a iérna vine
Ah! atunci e vái de mine,
Ce folosu de munc'a mea,
Intra 'n pung'a altui'a!

* * *

Fruandia verde de 'naltu popu
Peste mine-a datu potopu.
Am stêrsitu ori-ce parale
Totu platindu la angarale.
Candu veni in usia sbirulu
Vêndui vac'a se dau birulu,
Mai scotiendu-me datoru
Imi-luà sapa si toporu;
Epistatulu cu turbare
Imi-luà donitia, caldare,

Si de-o ff se mai platescu,
Pierdu sî locul parintiescu.

* * *

**Fóie verde de trifoi,
Opincarii, vai de noi!
Ne-au friptu hotii de ciocoi.
Ne mananca din sudóre
Si ne calca sub picióre.
Noi le ceremu loru dreptate,
Ei se 'mbuiba in palate.
Ne jupóie si ne bate,
Cá pe vitele 'njugate.
Noi din noi le-amu datu ostasi
Se ne scape de vrasimasi,
Dar' cu bracie ce le-amu datu
Totu pe noi ne-au împilatu!**

* * *

Fóie verde maghiranu,
Dàmú si celu din urma banu
S'avemu Domnu, s'avemu divanu
S'avemu legi si cârmuire
Cá se fimu sub ocrotire
La ori-ce nàpàstuire.
Dar' suntu tóte in zadaru
De dreptate n'au habaru;
Çáci totu cu ai nostrii bani
Noi platimu s'avemu tirani,
Si-acei bani ce dàmú gramada
Suntu spre chefuri si parada.

La zapciu se-mi dèie dreptate,
Me dusei, dar' gèb'a, frate:
Dòue dîle-am asceptatu,
Nici în séma m'a bagatu,
Pentru-cà-mi lipsiá ploconulu,
N'avú vreme nici coconulu.
Cu vr'o gâsca seau gâina
Póte n'asi fi avutu vina.
La ispravnicu me dusei
Câci acolo, î-mi dîsei,
Vre unu sprijinu voiu gâsi
Si-a mea ruga va primí.
Dupa-o lunga asceptare
Abia 'mi dete ascultare.
Pèsulu meu cum am graitu,
M'a batutu si m'a gonitu.

* * *

O porní la vornicie,
Acolo credeam se fie
Ómeni mai de omenie:
Siepte-dîle am asceptatu
Si la vornicu am intratu.
— Ce vrei tu, mòi, opincare?
— Voiu dreptate, boieriu mare!
Si-am venit la domniat'a
Cu nàdejde a mi-o dá;
Câci p'acolo pe la noi,
Nisce javre de ciocoi,
Unu zapciu si unu arêndasiu
M'a lasatu fora locasiu.
— Ia-îtu slujbasiu si dà-lu afara,
Imbrâncesce-lu josu pe scara!
Astfeliu fúse mare frate,
Vornicésc'a lui dreptate...
Domnedieu se te feréscá
De dreptatea ciocoiéscá!

* * *

De necasu si de urgía,
Me dusei si la Domnía
Pàsulu meu se povestescu
Si dreptate se gasescu.

Acolo unu guleratu
Stá in usia la palatu.
— Domnule, Domnía-ta
Dú-me la Mari'a sa,
Se me plangu pentru ciocoi
Ce-a datu im'a 'n satu la noi.
Domnulu e pusu de poporu
A fi dreptu judecatoru! —
— Haidi, Haidi, piei de-aici,
Voda nu-i pentru mojici,
Tu, descultiu si desbracatu,
Cum se intri in palatu?
Acumu vod'a prâznuesce
Si cu sfetnici chefuesce,
Totu cu sfetnici decorati
Cu cruci mari dela 'mperati;
Ei n'au vreme de pierdiare,
Câci inchina la pahare. —
— Mâne darà voiu vení
Póte timpu fi voiu gasí! —
— Bá p'ací se nu mai víi,
Ne-bátutu de vréi se fíi.
Findu-cà voda nu s'arata
La voi prostii, nici odata;
Voda n'are nici unu zoru
Bá s'asculte pe poporu!
Dúte la vr'unu boieriu mare
Ce 'n palatu are intrare,
Si tu lui ce-i povestí
Elu lui voda va sioptí.
Câci tu nu esti cu caftanu
Si poti pierde-aci unu anu! —
— Hei jupâne, 'ti multiamescu
Pentru sfatú prietenescu.
Nu sciám cà din palate
A fugitu ori ce dreptate.
Dela An'a la Pilatu,
Si de-ací la spênzuratu,
Lucrulu merge la Domnía
Totu cá si la vornicia,
La ispravnicu si zapciu.
Gèb'a mergu si gèb'a víu.
Déca este vorb'a-asia
Pe toti draculu se ve íá!

Dar' se n'am vinovatia
De-oiu plecá in haiducia,
Si se nu dè Domnedieu
Se ve afiu 'n drumulu meu,

Cá dreptatea ce mi-ati datu
Se v'o 'ntorcu eu 'ndesatu;
Cáci de-oiu prinde unu ciocioiu
De trei piei o se-lu despoiu!

Nitia Vintila Stroe.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

(Tractatu pentru poporul nostru in forma de dialogu.)

Sér'a XIII.

Preotulu. Bene v'a adusu Domnedieu, Iubitii mei, voi sunteti ómeni buni si ascultatori, poporeni credintiosi càtra preotulu vostru! — Bine faceti! Veniti câtu de multi si ascultáti trecutulu vostru, si invetiati din acel'a cum trebuie se fimu astadi si cum trebuie se ne invetiamu pruncii pentru tempurile venitórie, cáci Domnedieu e bunu, si indurându-se, va dá mai buni tempi si pentru noi români. Veniti, iubitiloru, cáci acum e iérna si serile suntu lungi, prin urmare avemu tempu de a invetiá câte cev'a, cáci pentru ace'a suntemu pre pamentu, cá necontenitu se lucramu si se invetiamu unii dela altii, se invetiamu, cá apoi se fimu spre folosu Natiunei, Patriei si santei Biserici. Acel'a, care invétia e omu harnicu!

Paulu. Asia este, alduite-aru Domnedieu domnule! noi ast'a o vedemu, si amu veni, si venimu bucurosu cá se ascultamu si invetiamu faptele stramosiloru; dar' de multe-ori intr'atát'a suntemu de necasiti si lipsiti încátu ne vine se luàm lumea in capu. Serací'a intr'atát'a ne apasa, in câtu de multe-ori ni schinteiéza ochii de amaratiune, vedindu cá lucràm cá boii, si totusi nu potemu merge inainte, ci din contra in däreptu.

Joanu. Lása, frate Pavele, nu te amári, cáci vedi tu cá: acumu ne bate una bruma, acumu una ghiacia si apoi mai venu preste noi sí dările si jidanulu si alte multe. Dá-va Domnedieu sí alte tempuri; cáci:

„Fostu-a bine, fí-va éra, — numai capulu se nu piéra!“

Domnedieu tóte le potrivesce; cì se ne rogamu de domnulu Parinte se aiba bunatate a ne istorisí sî mai departe intemplamintele din vechime, cà acelea suntu scól'a nóstra cea mai buna!

Preotulu. Bene dîci bade Joane!

In viéti'a ori-càrui poporu nu este suisiu fora coborîsiu. Asia s'a intemplatu sî cu stramosii nostri Romani. Ei s'au totu inaltiatu pana la unu locu, dar' au trebuitu se dèie si indàreptu. Si eu am ajunsu cu povestirea mea pana acolo, unde se incepe isvorulu caderei.

Dupa-ce cadiura fratii Grachi, in Rom'a acel'a erá mai puternicu, care aveá mai multu auru si argintu. Rom'a se poteá cumpará cu bani. — Lupte dupa lupte si certe dupa certe. Si Dómne multu strica certele si neintielegerea la o natiune!...

Pentru-cá se vedeti cà acést'a e asia precum ve spunu voiu vorbí numai despre câtiva barbati, cari uitandu de marirea stramosiloru si cautandu numai la benele loru, au adusu Rom'a la cea mai trista stare. Deci voiu incepe cu

Mariu si Sul'a

si ve voiu spune cene a fostu si unulu si altulu.

Mariu a fostu fiiulu unui locuitoriu de rëndu, de teneru intrà la militia (catania). Elu nu erá prea invetiatu, dar' erá fàlosu si fòrte pofitoriu de domnía si de a poruncí la altii, deci cà se ajunga la scopu tóte le faceá; înaintea lui nu erá nemicu santu. Vá se dica: Mariu aveá sî insusíri bune; dar' aveá mai multe rele!

Sul'a erá nascutu din parenti avuti si de mare cinste in cetate, erá omu fòrte invetiatu, deci cu invetiatur'a intreceá pre Mariu; dar' acest'a inca erá fàlosu, îngâmfatu si pofitoriu de domnía. Acesti ómeni traiáu pre unu tempu; dar' dóue sabii nu incapu in o teaca.

Pre tempulu acestoru barbati, Rom'a avé resbelu in Afric'a (un'a parte de pamentu din cele cincí, adeca: Europ'a, Asi'a,

Afric'a, Americ'a si Australi'a) cu unu craiu numitu Jugurt'a. Acesti doi ómeni in acelu resbelu lucráu pre un'a mana, dara numai la parere. Amendoi asia s'au portatu in acelu resbelu, de pre Jugurt'a prindiendu-lu l'au adusu in Rom'a unde aruncatu fiindu in prinsóre acolo a sí moritu.

Dupa acestu resbelu Rom'a avù a se luptá cu unu poporu multu mai selbaticu, cu Cimbrii si Teutonii. Acestia lasandu-si vetrele loru din partea de-a médiánopta, pentru-cà pamentulu erá neroditoriu, cu muieri si prunci au plecatu spre amédiadi pentru de a-si cautá patria mai manósa si asia pre inceptulu au ajunsu in Gali'a — Franci'a de adí — carea erá sub domni'a Romaniloru. In contr'a acestor'a éra fù tramisu de comandante Mariu, fiindu in óste sí Sul'a. — Candu a veduitu óstea romana pre acelu poporu selbaticu si de un'a maríme ne mai pomenita intr'atát'a s'a spaimentatu in câtu voiá a fugí mandu pamentulu. Dar' Mariu a fostu omu cu minte, elu a statu locului si nu s'a batutu indata cu acelu poporu pana nu s'a dedatu óstea cu cautatur'a urita a acestui poporu, dupa-ace'a i-a batutu de i-a stinsu si s'a intorsu la Rom'a cu lauda si marire. Tóta lumea nu vorbiá alta decátu de Mariu, càci Mariu a scapatu Rom'a de cei mai cumpliti dusímáni.

Pana acì (101 a. Chr.) Mariu cu Sul'a nu s'au fostu poncitu. Tempulu tace si trece. Atátu Mariu câtu si Sul'a doréu gloria si lauda; càci de acestea neci una-data nu se satura omulu. Ei nu mai poteau lucrá pre o mana. Deci s'au certatu. Éta cum!

Imperati'a Romaniloru se intendeá pana departe, departe pana prin Asi'a si acolo erá unu craiu cu numele Mitridate. Acest'a s'a scolatu cu arma in contr'a poternicei Rome. Deci Rom'a a decisu a tramite óste in contr'a lui Mitridate. Acumu Mariu asceptá se fia elu pusu in fruntea ostiloru precum a fostu in resbelulu de mai inainte; Sul'a asceptá elu. — Rom'a a numitu pre Sul'a. Pentru acést'a Mariu s'a maniatu fórte tare.

Dupa-ce a pornitu Sul'a dela Rom'a, Mariu si-a cascigatu mai multi ómeni pre' partea sa' si' a inceputu a ucide pre ómenii din partia' lui Sul'a, adeca' si' a redicatu' man'a sangerósa ašupr'a Romei, mamei sale, carea' l'a crescutu si i-a facutu lauda si marire'. Sul'a aude despre omoru, pana' inca nu' esise din Itali'a, se intórce cu óstea indareptu, intra in Rom'a si se apuca de omoritu la ómenii de pre' partea lui Mariu. — Éta, iubitoru, cà din cei doi fii' bun' ai Romei se facu dóue fiera selbatice, éta alti doi Coriolani, inse' acumu lipsesce betran'a Veturia. Dá, lipsesce, si sângele curge vale pre' stradele cetatiei Rom'a. Típetele si vaietele nu au capetu, nu, càci suntu stêrnite prin mân'a sangerósa a fiiloru Romei. Vai si amaru de ace'a natiune, care cresce in sinulu seu astfelu de ómeni, ce nu-'si facu mila de ea!

Pre candu sangele inchea' a se inchiagá pre' strade, pre atunci Mariu jaceá in fundulu unei temnitia, aruncatu cu scopu de a fi ucisu mai tardu. Mariu jace in temnitia, Sul'a se desfatéza in síróiele de sange, sange versatu pentru trufia' cuiv'a. Intre aceste la usi'a temnitiei in care érá Mariu, bate cenev'a. Este unu ometeiu — Cimbru — din cei ce a invinsu Mariu iu Gali'a. Cimbrulu intra in temnitia cu sabi'a góla si ascutita cá se omóra pre' Mariu. Dar' Mariu si in temnitia e totu Mariu si bietulu robu numai la o cautatura crunta si vorba aspra: „Tu vréi se omori pre' Mariu, prepaditule!“ scapa sabi'a, ésa, fuge incatrâu vede cu ochii. Pre' urm'a lui ésa sí Mariu, fuge in Afric'a si se pune pe sfarimaturile cetatiei Cartagen'a, plangându-si viéti'a sfarimata.

Mariu acumu e in Afric'a, Sul'a pornesce in contr'a lui Mitridade, elu se duce si se bate. Érá Mariu din Afric'a 'si sfarima capulu cum se-si póta resbuná. Prilegiulu se dá, mai alesu déca 'lu cauta omulu. — Si anume in Rom'a unu barbatu cu numele Cin'a voi se faca mai multe schimbari in legile tiei, pentru care lucru fu típatu din Rom'a. Elu merse la óstea care mai érá in Itali'a, chiama sí pre' Mariu, se impreuna la olalta si pórnescu

in contr'a Romei Intra in Rom'a si de nou se incepe macelaritul, de nou curge sangele paráie. In Rom'a se intempla unu lucru, care este tristu a-lu si povestí. Sul'a, care se bate cu Mitridate aude despre versarea de sange, si rèpede face pace cu Mitridate, se întórce catra Rom'a. Si acumu tiene-te tu Roma! cà vene prepastí'a asupr'a ta. Mariu dupa-ce audí cà vene Sul'a, s'a înspaimentatu, s'a apucatu de beutu si atát'a a beutu pana-ce a moritu. — Sul'a sosindu in Rom'a éra incepù sí elu a-si resbuná si din nou se vérsa sange. Multi din ómenii lui Mariu se scóse din Rom'a. Osamintele lui Mariu se desgroparà si se aruncarà de mâncare fiéraloru selbatice, tóta averea lui s'a datu ómeniloru lui Sul'a. — Nu multu dupa acést'a morí sí Sul'a.

Éta, iubitiloru, ce face fal'a si poft'a de a domní, éta pana unde 'lu póte duce pre omu neiubirea de patri'a si natiunea sa!

Paulu. Sí acumu suntu destui de aceli'a, cari ar' vinde sí pre tata-seu si pre mama-sa, numai se-si póta umplé pung'a.

Pre otulu. Ai dreptate Pavele; despre tóte aceste ve voiú povestí eu, éra pana atunci mai ascultati se ve povestescu inca despre trei barbati cari neci o grigia nu aveau de alta decâtu: cum se ajunga la domnía. Acestia au fostu:

Pompeiu, Juliu Cesaru si Crasu.

Ve-am spusu cà in Rom'a erau dóue partide: alui Mariu si alui Sul'a. Alui Mariu inse slabise. — Pre tempulu acel'a erau in Rom'a: Pompeiu, Juliu Cesaru si Crasu.

Pompeiu erá omu de vitia mare si presupuneá despre sene cu multu mai multu de câtu erá. Pre tempulu lui Sul'a erá pre partea acestui'a. Dupa mórtea lui Sul'a, Pompeiu a fostu numitu prin Rom'a de conducatoriu alu óstei in contr'a unoru hotí de mare; pre acestia i-a invinsu, dupa-ce s'a re'ntorsu acasa ar' fi voitu se fia consulu, dar' n'a potutu, si pentru ace'a s'a maniatu, s'a datu pre partea poporului si a esítu de consulu. — Craiulu

Mitridate, cu care făcuse Sul'a pace, nu-'si încapeá in piele si éra s'a scolatu cu arme asupr'a Romei. Rom'a tramise asupr'a lui pre Pompeiu. Pompeiu a batutu cum se cade pre Mitridate si a cascigatu mai multe tieri.

Precandu Pompeiu se luptá in Asi'a, pana atunci aici acasa -- in Rom'a — vre-o câti-va prepaditi, beutori, trasi-impinsi, dealtmentrea de vitia alésa, dar' prin beuturi si alte petreceri 'si prâdasera tóta averea si acumu vóindu a traí din sudórea altui'a, s'au juratu intre sine: se restórne tóta regul'a cea buna din Rom'a, se fugarésca afarà pre cei avuti si se le cuprindia ei averile; de acesti hamnisiti erau multi. In fruntea loru erá celu mai mare reu-voitoriu: Catilin'a. Acest'a in totu modulu voiá se fia consulu; erá inse in Rom'a unu barbatu, carele din tóta anim'a voiá benele tierei si a natiunei, acestu barbatu a fostu renumitul Cicero. Acestu-a a folositu tóta puterea cuventului in contr'a afurisitului si lapedatului Catilin'a, si vorbele lui au si avutu resultatu folositoriu, cà-ci atát'a s'a sfaraitu Catilin'a, pana in urma fù omoritu. Si, fiiloru, atát'a erá de mare primejdi'a in care voiá Catilin'a a duce tíer'a, încátu Cicero dupa mórtea s'a fù numitu: parintele patriei.

Intre aceste vine Pompeiu din Asi'a si Juliu Cesaru din Hispani'a, carele inca se luptáse cu multa vitejía. Pompeiu cu Cesaru la inceputu nu se aveau bine, càci fiacare din ei voi a fi elu singuru domnu si imperatu; dar' mai erá in Rom'a sí unu alu treilea: Crasu, acest'a erá avutu; nu aveá multa scientia, aveá inse bani, si de-ace'a voiá se fia sí elu omu alesu. Elu impacà pre Pompeiu cu Cesaru sí Pompeiu luà in casatoriá pre Juli'a, fét'a lui Cesaru, cu tóte cà Pompeiu erá cu 6 ani mai be-tranu decâtu socru-seu Cesaru; deci toti-trei au facutu un'a legatura imprumutata, cá fora scirea loru nemicu se se faca in Rom'a. Acést'a legatura in batjocura s'a numitu „Triumviratus“ adeca cei trei barbati.

Au facutu legaturi intre sene; dara nice unulu n'a fostu credintiosu, cì fiecare se nisuiá se insiele pre cel'alaltu si se remana numai singuru la domnía, si in asta privintia pre toti i-a intrecutu Juliu Cesaru, càci fiindu omoritu Crasu, pre Pompeiu l'a atacatu si la Farsalu l'a invinsu cu totulu. Dupa-ace'a remanendu Juliu Cesaru singuru, tóte poterile si-le-a folositu se fía elu celu dintâiu in tóta imperati'a romana, si a sí ajunsu, tóta puterea erá in man'a lui, erá domnu preste mórte si viétia, preste resboiu si pace. Numai un'a-i mai lipsiá: „numirea de imperatu.“ Cu ast'a nu prea indresniá a esí la lumina, càci 'si temeá viéti'a. Si de ce s'a temutu n'a scapatu.

Càci unii barbati luminati si iubitori de neaternare s'au juratu laolalta vr'o 60 insi cá se-lu omóra. Ce au otaritu au si facutu. Cà in a 15-a di alui Martísioru in anulu 44 înainte de nascerea lui Christosu, l'au si omoritu, strapungându-lu cu 23 împunsaturi. Éta ce patiesce acel'a, care voiesce a se inaltia!

Deci precum vedeti, Iubitii mei, in Rom'a tóte aratáu cà ea se pregatesce spre o domnía a unui omu. Si acést'a a si urmatu.

Antoniu, Lepidiu si Octavianu.

Cesaru morì, dar' Cesaru avurà sí partinitori, atari a fostu unu Antoniu carele cerandu voi'a dela Senatu cá se tiena elu vorbirea asupr'a mortului Cesaru si capetandu, intr'atât'a atiu-tiara poporulu, încátu a nèvalitu asupr'a càsiloru' celoru-ce au omoritu pre Cesaru. Poporulu erá in mân'a lui. Dar' singuru se cugetá cà nu póte face nemica, deci dete mân'a cu alti doi barbati asemenea fãlosi — cu Lepidiu si Octavianu, nepotu lui Juliu Cesaru. Legatur'a intre acesti trei barbati se numi: „triumviratulu alu doile.“ Unulu fiacare din acesti trei barbati voiá a se redicá preste celalaltu, unulu fiacare tainuia ce'a ce aveá in anima numai se póta oborì pre cei doi. Deci doi trebuia se cada. Cá invingatoriu a esítu Octavianu, carele fórte

cu mare întieptiune a sciutu invinge si delaturá dela potere pre cei doi si delaturându-i a ajunsu pre incetulu acolo, unde a doritu, adeca: tóta poterea o aveá elu, elu porunciá preste tóte lucrurile din patria, elu erá domnu preste viétia si mórte. Dupa-ce a invinsu tóte piedecile, Senatul si poporulu se inchiná lui si elu candu socotí cá a ajunsu destulu de departe, pofti dela Senatu: se-i déie numirea de „im per a tu“, ce'a-ce o sí capetá.

Éta iubitoru! ce face neintielegerea, éta ce face déca omulu nu-si iubescé din anima patri'a si natiunea. Éta unu omu e in stare a stricá bun'a întielegere si tignéla a poporului, a le stricá republic'a, care statuse de 478 ani, éta acumu nu mai cârmuiesce altulu poporulu, cí unu barbatu singuru dupa voi'a si placulu seu.

De aci éra poteti invetiá, ca: se tieneti un'a, cá déca veti tieneá una, neci portile iadului nu ve voru invinge.

Sub domnirea acestui Imperatu a venitu in lume si a luat trupu omenescu Domnulu nostru Isusu Christosu Mantuitoriulu lumei.

Iubitoru! Éta se împlinesce anulu, de candu ve povestescu despre inceputulu si istori'a neamului nostru. Amu ajunsu la tempulu, candu vine in lume acel'a, care desface intunereculu de intunerecu, am ajunsu la tempulu nascerei lui Isusu Christosu, deci pentru acestu anu ne vomu oprí aci, cá in anulu venitoriu dupa-ce vomu serbá serbatorile nascerei lui Isusu Christosu si a anului nou, se potemu merge mai departe, cu poteri unite!

Eu ve multiamescu din anima cá ati fostu asia de buni de m'ati ascultatu. Mai faceti-ve, iubitoru, un'a privire preste cele audite, povestiti-le la toti si la tóte, povestiti-le sí voi copíloru vostri, cá se scie: cene au fostu stramosii nostri. Povestiti, si la povestile vóstre chiamati pre multi, pre toti aceli'a, cari nu le-au auditu. Spuneti-le in gur'a mare, cá: Romanulu a fostu învinga-

toriulu lunei si cà va vení tempulu, candu éra va fi domnu; — spuneti cà celu-ce nu crede in poterea de viétia a Romanului, acel'a e dusímanulu lui. Bucináti in lumea larga, cà Romanulu trebuie se traiésca, — se traiésca si se fía domnu, cum au fostu odinióra stramosii lui! Povestiti sí copíloru vostri, cà 14 milióne de Romani suntu in resarítulu Europei, si cà tempulu loru trebuie se vena acumu ori mai târdíu! Spuneti nepotiloru vostri: se-'si iubésca Natiunea, Patri'a si Baseric'a, se nu créda vorbeloru góle cì se asculte de conducatorii loru adevérati. Indemnát-i se invetie la scóla, càci numai ace'a ne póte redicá din gur'a leului celui ce ambla se ne ínghitia.

Stati cu totii si priveghiati, cà nu sciti candu va vení tempulu. Aprindeti-ve lumin'a sufletului prin invetiaturi, cá asia se poteti face lucruri vrednice de stramosii nostri!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Éra Domniei-t'ale domnule Redactoriu! 'Ti multiamescu din adênculu animei pentru întreprinderea ce o-ai facutu in interesulu multu cercetatei nóstre natiuni, si cu deosebire pentru bunavointi'a aratata facia cu mine, avendu bunetate a dá locu in „Cartile Sate anulu i Romanu“ istoriei despre inceputulu neamului nostru.

Credu eu Domnule, cà ostenél'a Domniei-t'ale neci pre departe nu este respaltita; dar' mangaia-te cu ace'a: cà ai potutu aduce si Domni'a-t'a una petricica la edificiulu celu mare alu natiunei romane, care se numesce: „cultura si inaintare.“ De si nu acumu indata, dar' multiamit'a natiunei nu va remané. Deci numai inainte cu statornicí'a preavuta! càci eu din indulginti'a Domniei-t'ale si pre anulu venitoriu voiu continuá, trecandu la partea cea mai interesanta a istoriei Romaniloru.

Voiu povestí iubitiloru mei conationali lucruri de acelea, cari suntu de lipsa cá se le scía ori-ce omu romanu, si in specia: venirea Romaniloru aici in aceste tieri frumóse, relatiunile ce le-amu avutu cu alte popóra; impregiurarile prin cari Romanii 'si-au pierdutu independinti'a si au devenitu jobagi, — ce necasuri au avutu in ace'a crunta jobagía, decâte-ori s'au încercatu a-si scuturá jugulu (1437). Intem-

plamintele marilor eroi: Horia, Cloșc'a și Crisianu (1784). Despre marii eroi dela 1848, și așa până în zilele noastre.

Ar' fi de dorit, că toți Românii de pretutindenea se aiba și se cetésca aceste Cărți, menite a desțeptá și luminá poporul romanu — anim'a și sufletulu natiunei.

Urându-'Ti serbatori fericite, sum

Alu Domniei-t'ale s. c. l.

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

Maiestri'a de a te inavutí.

Odinióra, dice Franklinu, în frumósele sale invetiaturi — me opríu cu calulu meu, la unu locu, unde erá adunata o multíme de ómeni pentru o licitatiune. Erá cam de demanétia; ómenii vorbiau de timpurile cele rele, și unulu dintre eli, se adresá catra unu betranu cu perulu caruntu, la vedere omu cu stare buna, întrebându-lu: „dar' Domni'a-Ta, mosiu Avrame! ce dáci de timpurile aceste? Nu tí-se pare și Domniei-Tale, că dările cele grele voru stórce tiér'a de totu?“ Mosiu Avramu se sculá și respunse:

„O vorba buna bucurosu ve dau, și încă fórtre pre scurtu; căci celui întieptu și cu mente, unu cuventu 'i-e de ajunsu.“ Tóta adunarea staruî pre langa elu, că se vorbésca. Toti se adunara impregiurulu lui și elu începù astfelu: Iubiti amici și vecini! Dările, ce e dreptu suntu căm grele, dar' déca n'am avé noi și alte dări, fora numai cari le dămu la stapânire, mi se pare că curéndu amu gatá cu ele. Dar' mai avemu și altele multe, cari ne cadu cu multu mai greu. De esemplu: lenea nóstra ne iá de dóue-ori mai multu decâtu stapânirea, desiertatiunea de trei-ori, ér' nebuní'a de patru-ori. De aceste dări nu ne póte scuti nece unu deputatu din dieta, neci de totu, neci pre diumetate.

Cu tóte acestea încă nu e de peritu, numai déca vomu ascultá de sfaturile cele bune; că celoru, ce se ajuta eli, le ajuta și Domnedieu. Asupr'a unei stapâniri, carea ar' silí pre poporu se faca a diecea parte din anu claca seau iobagía, ar' strigá ómenii cu totii; dar' lenea ne iá încă sí mai multu. Socotiti numai tempulu, care 'lu petreceti cu totul în lenevire, adeca nefacându nemica, seau esíndu la petreceri, cari încă nu suntu de neci o

tréba, si veti aflá cà eu am dreptulu. Lenevirea este inceputulu toturoru releloru ; ea aduce bóle, si trebue se ne scurteze viéti'a, pentru-cà ne molesiesce. Lenevirea este o rugina, carea te strica cu multu mai tare decâtu lucrulu. Chei'a, ce o intrebuintiezi a-dese-ori totudéun'a e lucia. Ér' déca 'ti iubesci viéti'a, nu risipí tempulu, càci elu e materia, din carea e compusa viéti'a. Cátu de multu pierdemu noi numai prin ace'a, cà dormimu mai multu de câtu ni e de lipsa si nu cugetamu cà, cânele dormindu nu prinde iepuri, si cà in mormentu vomu dormí destulu. Tempulu pierdutu nu se mai póte aflá, si ce'a-ce noi numimu tempu destulu in fine arare-ori ni e de ajunsu. Veniti dar' se misicamu manele pana candu mai avemu putere. Lenea tóte le ingreunéza, silinti'a tóte le înlesnesce. Cene se scóla târdíu, nu gata nimicu ; candu lucra mai bene, e si nópte. Lenea asia se târàie de incetu, încátu acusi o ajunge serací'a. Mânati tu treburile tale, cá se nu te mâne ele pre tene. Culcà-te de tempuríu, scóla-te de tempuríu, acést'a face pre omu sanetosu, avutu si întieptu.

Ce folosu se doresci si se accepti tempuri mai bune ? Schimbáti-ve numai voi, cà apoi sí tempurile se voru schimbá. Sciinti'a n'are lipsa de a dorí. Cene se nutresce cu sperantie, e in pericolu de a morí de fóme. Fora ostenléa nu este câscigu.

Cene are mesería, are sí avere ; si cene are deregatoria are sí pane sí onóre.

Cene vré se lucre, totudéun'a afla pane. La omulu lucratoriu se uita fómea pre feréstra, dar' se intre in casa, nu cutéza. Viéti'a lucratoria e mam'a norocului, si celui barbatu i daruiesce Domnedieu tóte. Lucra astadí, càci nu poti scí ce te va impiedecá mâne ; unu astadí e mai bunu, decâtu dóue mâni. Apuca-te de lucru barbatesce. Dar' nece barbatí'a singura nu e de ajunsu, trebue se fimu statornici, nelasatori, necerbicosi ; trebue se fimu sí cu ochii la lucru si se nu ne lasamu pré multu in speranti'a altor'a ; càci unu pomu si o famelia, carea se muta de multe-ori, nu sporescu asia bene, cá cei ce stau pre locu. Trei mutári suntu cá unu focu. Nu parasí lucratoarea ta, si nece ea nu te va parasí pre tene. Déca vréi se-ti efectuezi lucrulu bene, dute insuti. Cene vré se se înavutiésca prin plugu, trebue se prinda insusi de córnelu lui. Ochiulu domnului face mai multu sporiu, decâtu amen-

„dōue manele. O mica trecere, pōte face mare reu. Cene nu scía sî pastrá, precum scía cascigá, acel'a se pōte omorí cu lucrulu, si totusi nu va lasá dupa sene o pará (banu). Bucatarí'a grasa face testamentulu slabu.

Mai continiți-ve dela luculu celu nebunescu, si apoi nu veti avé lipsa a ve plange prin casele vōstre. A intretiené o nebunía costa mai multi bani, decâtu a cresce duoi copii. Pucinulu repetitu de multe-ori, face multu. Pazitiți-ve de spesele cele dese. O crepatura mica cufunda o corabia mare, si bucaturile cele bune 'ti punu traist'a de grumadiu. — Voi v'ati adunatu aici la o licitare publica a totu feliulu de lucruri. Voi numiti aceste lucruri „bunuri“, dar' aveti grigia se nu se faca unor'a „rele.“ Cugetati că se voru vende eftine, pōte mai diosu de pretiu; dar' déca nu ve voru fi de lipsa neincungiurata, totusi negresitu le veti plati pré scumpe. Cumpera numai ce nu-ti trebue, că acusi va trebui se vendi ce'a ce-ti trebue. Intieptulu se invétia din pagub'a altor'a, nebunulu mai neci dintru a sa. Eu cunoscu ómeni, cari rabda fōme si tragu pana delu gur'a copiiloru sei, numai se-si pōta crutiá bani pentru unu vestmentu frumosu, ce nu le e neincungiuratu de lipsa. Amu ajunsu acolo, cătu avemu mai multe trebuintie maiestrite, decâtu de cele firesci. Prin atari si alte asemenea nebunii, ómenii avuti si alesi au trebuitu se iáe traist'a de gātu, si se cersiésca delu aceli'a, la cari mai inainte se uitau preste umeri, cari inse prin silintia si crutiare, si-au facutu avere si védia. Multi din celi ce se caiescu mai tare de seracia, mosteniseru averi frumoše, dar' 'si uitásera cum au venitu in posesiunea acelor'a, si astfeliu cugetara: „e diua, nu se mai face neci odata nópte.“ O cheltuiela mica la o avere atātu de mare nu se cunosce; dar' déca totu iái din sacu, si de pusu nu mai puni, acusi ajungi la fundu. Numai dupa-ce séca fōntan'a, se pretiuesce ap'a.

Déca vreti se sciti, ce suntu vrednici banii, mergeti si ve imprumutati. Imprumutarea aduce superare.

Déca cumperi un'a scula frumoša in casa, cauta se mai cumperi diece langa ea; cá se se potrivésca tóte.

E mai usioru a te impotrivi la poft'a cea de antain, decâtu la tóte cele urmatóric, si seraculu, care maimutiesce pre bogatulu e de risu, cá si brósc'a care se infla, cá se se faca cătu boulu de

mare. Ce nebunía a face detorii pentru lucruri de acele, fora de cari pré usioru potemu traí!

Cene se baga in detorii, dà altor'a dreptu asupr'a libertatiei sale. Déca nu veti poté platí la terminu, ve va fí rusine a ve intalni cu creditorulu. Candu veti vorbí cu elu, veti fi sfitiosi si veti bolbotí escusàri ticalóse. Cu incetulu veti pierde credinti'a, ve va slabí sentiulu de rusine, si ve veti degradá póte si prin mentiuni grosolane si infame. Unu omu dreptu trebuie se póta cautá fora frica in faci'a fia-cui; ér' seraci'a cu vina 'ti rapesce sentiulu de sene-ti, neatárnarea si virtutea. De siguru e fórtre greu, cá unu sacu golu se se tiena in susu. Cene se gândesce se totu cumpere ce-i place, acel'a lesne uita a platí; creditorii tienu mai bene mente decâtu detorasii, si neme nu cauta mai barbatesce in calindariu decâtu aceli'a. Terminulu de plata detorasiului totu deaun'a i vine pré curéndu. De ace'a pastráti-ve libertatea si neatárnarea; fiti lucratori si liberi. Póte tocmai acumu sunteti in stare de a poté multiamí poft'a vóstra de cumperare; dar' mai bene puneti-ve cev'a la o parte pentru tempulu betranetieloru si alu lipsei; càci sórele de amédi nu tiene tóta diu'a. Cascigulu póte fí scurtu si nesecuru, dar' cheltuiiele suntu secure si duréza pana traiti. Mai bine calcáti-ve sér'a fora cena, decâtu se ve scoláti demanéti'a cu detorii. Cascigáti câtu se póte de multu, si economisáti cu ce'a ce ati cascigatu; acést'a este pétr'a intieptiunei.

Asia, amicii mei, suna invetiaturile esperintiei si a intieptiunei. Esperinti'a, ce e dreptu, tiene scóla scumpa, dar' numai intr'ens'a invétia si nebunii câte cev'a.“

Astfeliu inchià mosiu Avramu cuventulu seu, ómenii 'lu ascultara cu bagare de séma, si încuvenentiara invetiaturile lui cele intiepte; dar' candu fù la licitatiune, totusi celi mai multi cumperara fora mente si prejudecare.

Insemnari folositórie.

Cum se póte bene uscá otav'a? Otav'a, mai alesu déca e tómn'a ploioása, arare-ori se póte uscá bene, si se strica si se aprende in clái. Pentru incunguirarea acesteia reproducemu unu modu vechiu de a uscá otav'a, care póte unor'a nu va fí cunoscutu, si anume: se pune in siura seau in siopru ori in loculu claiiei, unde voímu se stringemu otav'a, mai

antaiu unu rondu de paie de óvesu, pre acéste se punemu unu rondu subtíre de otava, pre acést'a éra paie si apoi éra si rondu de otava si asia contenuu pana-ce se asiédia tóta otav'a. In restempu de 6 8 septemani otav'a se va uscá fora a se stricá catu de pucinu. Acestu modu se póte practisá si la trifoiu si la alte nutretie, care nu se potu bene uscá. E bene a pune si cate o léca de sare pre rondurile otavei.

Cum se limpediesce vinulu turbure ? Luàmú cenusia de vitia de vinia si albusiulu dela dóuedieci de óue, le batemu bine la olalta, le punemu intr'o cupa cu vinu, acést'a apoi o tornamu si mestecamu in bute, in urma astupamu butea, — si vinulu in optu dile va fi limpede.

✓ **Cum potemu intári vinulu slabitu ?** La 10 vedre (ferii) luamu o diumetate lotu de ghimberiu pisatu si lemnu dulce éra si pisatu, le cernemu prin o sita; scótemu apoi trei cupe de vinu din bute, punemu farin'a acést'a in ele si apoi le tornamu in bute, mestecamu in urma vinulu cum se cade, — si asia se va face éra bunu.

Cum diregemu vinulu candu e muceditu ? Luamu o legaturitia de salvia seau de çarmuzu uscate la sóre, le acatiamu in butea cu vinu astfeliu, catu se fie cufundate in elu, le lasamu aci 24 óre, apoi gustamu vinulu si decumv'a nu e diresu, decumv'a totu mirósa a mucediéla, le lasamu pana atunci candu aflamu ca vinulu si-a pierdutu gustulu celu muceditu.

Cum indreptamu untulu stricatu ? 'Lu spalamu bene, tornamu preste elu lapte bunú próspectu si 'lu lasamu in acél'a 8 óre. Apoi scurgemu laptele, mai spalamu odata untulu, in urma 'lu saramu bine, si astfeliu va fi éra si bunu.

Petroleulu cá medicina. S'a descoperitu, cá petroleulu ucide animalcululu acél'a, care causéza ríi'a, asia catu si óuele i se nimicescu de elu, — de acé'a s'a recunoscutu petroleulu cá unu mediulocu fórté bunu in contr'a ríiei.

Adeveruri si invetiaturi.

Fíacare trebue se-si iubésca Patri'a sa, carea 'lu apera si nutresce, se nu aiba pre alt'a inaintea ei neci se se inchine altei tieri streine.

Ce detorintia are romanulu ardeleanu ? — Se-si iubésca tíer'a, se nu se inchine altei tieri streine care i voiesce reulu si perirea.

Se marésca numele ei, se fia gat'a a-si versá chiar' si sangele pentru dropturile ei, se arete totudeaun'a si in tóte impregiurarile, ca iubesce tíer'a. Romanulu, atatu ardeleanu catu si ungueanu trebue se traiésca in buna-contielegere cu natiunile conlocuitórie, — déca aceste inca i vréu benele, — se se ajute unulu pre altulu si se aiba inaintea ochiloru totudeaun'a fericirea Natiunei si a Patriei sale. Éra pre bunulu nostru imperatu se-lu maríti, ascultáti si onoráti !